

MAGYAR VERSEK KÖNYVE.

Horváth János új antológiája a Magyar Szemle Klasszikusai sorozatában.

Olvasom ezt a külsőre is szép, tekintélyes könyvet s természetesen a viharedzett antológus szemével gyönyörködöm sok kincseben. Mindenekelőtt a sajtóhibákat keresem, hasztalanul. Az antológiáknak egyik veszedelme a sajtóhiba. Nincs még egy mű, melyet szedés közben is, sokszor nyomás alatt is annyira újra meg újra fel ne turkálnának, sorrendjében, anyagának arányában meg nem bolygatnának. Akárhányszor az utolsó pillanatban változik meg a szöveg a lelkiismeretében nyugtalan szerkesztő kezeügyében, s az ilyen versek makulátlanságát aztán valóban a véletlen jóindulata védelmezi. Úgy látom, Horváth Jánosnak nem voltak ilyen gyötrelmei: antológiája előre kiforrt válogatás gyümölcse: nemcsak a nyomás biztonságából, hanem az anyag szervességéből is jól kiérezni ezt.

Horváth János a «történelmi érdeklődésű» közönségnek, s nevelőjének, az iskolának szánta elsősorban gyűjteményét. Adni mindazt, ami korának kedves volt, hagyni a selejteset, ha a maga idejében sem kellett, s feltámasztani, amit méltatlanul mellőztek: íme főbb szempontjai a válogatásban. A nagyközönség rendszerint csak mai szemmel nézi irodalmunkat, s azt élvezi, ami az elevenen élő köztudatból jutott el hozzá. Horváth János mindent megtett, hogy a történelmi anyag minél közvetlenebbül, lényeges saját-ságaival, egész korabeliségével, de amennyire lehetett, az idő pókhálója nélkül kerüljön az olvasó el. Mindenütt a legjobb ízelet válogatta össze s kitűnő arányban: költészetünk gyermekkorát, Balassáig, alig három íven össze tudta foglalni, tíz ív sem kellett Csokonaiig, s líránk nagy korszaka, Ady koráig, egész birodalmat foglal el a közel 600 oldalas, jórészt duplaszoros könyvben. Valóban a lényegét adja minden korból, az egyre több helyet kívánó újabb meg újabb korok szóhozjuttatásával. A szűkszavú, töményízű bevezetés, a legszükségesebb tájékoztatóval, a kötet végén a jegyzet-szótár, melyben szómagyarázatok, rövid életrajzi adatok, portrék betűrend-szerénységben következnek, érdekesen foglalja magába e sokféle anyagot, egy sereg ismert verset, a kevésbbé ismertekkel, melyek nem egyszer a felfedezés újdonságával hatnak. A kötet Horváth János ízlését, irodalomszemléletét tükrözi, s azt igazolja végig. Ennek az ízlésnek az a főtörvénye, hogy minden értéket híven jelez, ami az esztétika szabályaival kimondottan hadilábon nem áll. Mindenki számára nincs antológia, de nevelő célzatát fennen vallhatja, ha az elfogulatlanság elvét szigorúan keresztülviszi. Nem az a fontos, hogy mindenkinek tetsző legyen az egész: ilyen antológia nem is valósulhat meg soha: de tekintélyt szerezhet neki, ha a szerkesztő egyénisége a tőle idegenebb áramlatok javatermésének is méltó teret enged. Az olvasó ezen a ponton szokott vitába bocsátkozni az antológussal. A régít könnyen unalmasnak érzi s szeretné mellőztetni az új érdekében, az újat pedig a maga ízlése, világnézete szerint kívánná, a szellem sokféleségére való tekintet nélkül. Horváth János a tárgyilagosság tekintetében is a legnagyobb

mértékben megbízható, s így nevelő célját is könnyebben el fogja érni, természetesen, hogy a gyűjtemény nem csupán olvasmányul szolgál, hanem hosszú éveken át fejlesztője is lesz majd az olvasónak, hogy költészetünk egyetemesebb átérésére képessé tegye. Ma nagyon ideges korban élünk, s az iskola feltékenyen vigyáz, hogy szellemi fejlődésünknek erősebb hullámszásaitól távol tartsa magát. Ez felesleges erőlködés, hiszen ifjúságunk ma — sajnos — közelebb van a napilapok lelkeségéhez, könyvekhez, melyek «dugárunk» számítanak s a számára szerkesztett antológiák iránt nagyon gyanakvó. Jólesett Horváth János antológiájában, a mai versek fejezetében olyanokkal is találkozunk, minők Kiss József: Tüzek, Ady: Emlékezés egy nyár-éjszakára, A Gare de l'Esten c. költeményei. Ezzel méregfogát húzta ki egy veszedelemnek, annak ugyanis, hogy a tanulók nyugtalanabb korszakok történelmi képét hasztalan keresvén, annál mohóbban kárpótolják magukat másutt, nem a legjobb kommentárokhoz szegődve, képmutatókká válva, az iskola felesleges óvatosságából. Így a kötet alaptónusa, a nemzeti szellem bizakodóbb, igénylőbb hangja, s a hagyomány szava is inkább megszűnik elszigetelt, unalmas relikviaként hatni s jobban belekerül az ifjúság műveltségébe. Tanítványaink így csakugyan nem szóvirágnak érzik Horváth János összegező szavait: «Magyar lélek, szív és ész, magyar szó és dallam színelángja szól hozzánk a közlött versek és énekek jobbjaiból. Meg vannak örökítve bennük lelki vonzalmaink, gondolat- és érzésvilágunk, jellemünk, kedvünk, humorunk, változatos hangulataink, szeretett tájaink, eredeti ember-típusaink, nagyjaink emléke, történetünk, közsorsunk, minden örömünk és bánatunk, egész nemzeti egyéniségünk és műveltségi formánk: mindaz, amiben történetileg egyek vagyunk. Elmerülve olvasásukba, elemi erővel érezzük, hogy ez a kincs a *miénk*, s őrzésére csak mi vagyunk hivatottak és elkötelezettek. Becsüli-e mindezt a nagyvilág, ismeri-e az idegen? — nem kérdezzük. A *mi* lelki otthonunk ez: benne igazán magunk közt vagyunk. De ha nyelvi határainkon kívüleső művelt embertársaink nem ismerik is, mi jól tudjuk, hogy ebben a mi legsajátabb otthonunkban ők is jelen vannak: jelen van az európai műveltség legleleke, jelen van az ember».

Azt persze az «élő» költők nehezen fogják megbocsátani Horváth Jánosnak, hogy ebből a felséges koncertből őket kihagyta, éppen «történelmi» szempontjaira hivatkozva. Hiszen még a régi anyag válogatása is mennyire kényes! A régi megítélésében is többnyire mai elveinket, társadalmi és egyéb szempontjainkat érvényesítjük! Ma pedig az esztétika törvényei szorulnak leginkább hátra íróink bírálatában. Az antológus tehát joggal vonta ki magát abból a kellemetlen helyzetből, hogy egyéni sértődöttségek darázs-fészkébe lépjen. Mentől közelebb jutunk a jelenhez, kortársaink annál kevésbé a régi, a «maradandó» anyag megválogatásának bírálatát tartják fontosnak. Mentől kisebb egy mai költő, annál hangosabban tüntet a maga érdekében, barátait is az antológus ellen hangolva, hogy a «sértett ügy» egyúttal «közügynek» lássék.

Az élők előtt lebecsátván a sorompót, Horváth János annál többet foglalozhatott a már higgadtabban s bátrabban bemutatható régiekkel; Ady különben is új költészetünk legmagasabb fokait jelenti s így a gyűjtemény lényegében mondhatni napjainkig terjed ki.

Részletesebben nem foglalkozom a kötet anyagával; nemcsak nekem, de bárkinek lehetnek hiányérzetei, ami ilyenkor elkerülhetetlen. Vajda: Nadas tavon, Vargha Gyula: Előrevetett árnyék, Zempléni Árpád: Bosszú

c. költeményeit szívesen olvastam volna Horváth gyűjteményében is, egy sereg mással együtt. De gondoljuk meg: nagy költőink legjava verseit — éppen költészetük sokféle értéke következtében — többféleképp válogathatjuk ki igen jól. Néhol bizony a kiadó is beleszól s csökkenteni pazarló kedvünket. Horváth János antológiáját akkor becsüljük igazán, ha *elődeit* is ismerjük. Ezekre bizonyára ő is tekintettel volt: adta a köztudatban élő halhatatlan verseket, s a többit úgy válogatta egybe, hogy ezáltal a gyűjtemény az eddig megjelent antológiáknak fölébe is kerüljön s jóidőre végső összefoglalás, betetőzés legyen. Mennyi haladást mutat a régebbiekkal, közelebbiekkal szemben, elég a még mindig nélkülözhetetlen, de sokban elavult Endrődi-féle «Kincsesházzal» összevetni.

Melegen, hálás szívvel ajánljuk a pompás könyvet tanárnak, tanítványnak, minden korúnak, tudósnak és műkedvelő széplelkeknek; fáradt, kedvetlen órák vigasztalóját találják benne, egyetlen kötetben ezer meg ezer magyar verseskönyv lelkét, s költészetünknek az egész magyar irodalommal való szerves összefüggését.

Vajthó László.

Voinovich Géza: Petőfi. Budapest, 1936. Kincsestár 144., a Magyar Szemle Társaság kiadása.) — Horváth János nagy munkája (*Petőfi Sándor*. 1922) a tudós éles fényű kutató lámpásával végigvilágította a költőnek jóformán minden egyes versét s egy könyvbe foglalta mindannak eredményét, amit róla valaha írtak s amit egy mélyen szántó elme újat csak észrevehet Petőfi munkáin.

Voinovich nem törekedett tárgyának kimerítésére — hiszen essay-t írt s annak nem is lehet ez a célja —, hanem irodalomtörténetírói tudását a művész finom érzékével és formai virtuozitásával párosítva, egy szép és maradandó írói arcképet akart rajzolni Petőfiről. Ez tökéletesen sikerült neki.

Ahogy ő munkája első fejezetében (Élete és kora) elmondja Petőfi életét versein keresztül s velük kapcsolatban, olyan világos rövidséggel, de azért minden lényegeset érintve, olyan színesen, élénken és könnyed tollal eddig senki sem írta meg.

A másik két fejezet (Költői egyénisége. Magyarsága) még jobban elmélyíti az első képnek színeit, még finomabban árnyalja, még plasztikusabbá teszi az embernek és költőnek alakját.

Petőfi költészete csupa mozgalom és élet, ugyanezt mondhatjuk e róla írt tanulmányról is. Nem a tudós aprólékos gondossága, hanem a művész eredeti, egyéni, mindent megelevenítő látása jellemzi. Amit mint tudós felfedez, azt mint művész elmés, újszerű és költői formába önti.

Rövid, élettől duzzadó impresszionista mondatai, ragyogóan világító képei és hasonlatai, meleg érzése, mely mondanivalóit áthévíti s az a kiváló szépérzék, mellyel Petőfi verseinek finomságait és eredeti ízét maga is élvezzi — mind megannyi tényezői ennek a formának. Ez ad a régi megállapításoknak új szint, az újaknak pedig még intenzívebb fényt.

De legyen szabad egy kissé magát a szerzőt is szóhoz juttatnunk s könyvéből néhány szép helyet találmra kiragadnunk.

«Van Gregussnak egy verses meseje a népmeséről, mely az egész népköltészetre illik; egyetlen sor az egész: Koldusruhában jár királyi leány; a második sor már a tanulás: Olykor becses, mi külsőkép silány. — Petőfinél a népdal leveti Hamupipőke-köntösét, ünneplőt vesz s aranycipellőt húz, ami tündéri varázslattal mind belefér egy kis dal

dióhéjába.» «Versei kitágulnak a ben-
nük duzzadó élettől, mint a mondá-
ban a szellemek gyűltén a tudós
Hatvani szobája. Így éled meg nála
a táj- és életkép is. Jöttére elporlad-
nak az antik allegóriák és meta-
phorák, elhervad Ceres koszorúja s a
bíbor thyrus és költőivé válik a
sudár jegyene, a vándor darvak csa-
patja, a róna «száraz tenger»-én a
szélmalom forgó vitorlájá.» «Petőfi
dalai szinte maguktól teremnek, mint
a virág a mezőn, melyek virulását
természetesnek találjuk, pedig min-
den szál Isten csodája.» «Kölcey,
önéletrajza szerint, 1820 körül «a
parasztdal tónját tanulgatá», de
«megnemesítette». Így támadtak az
ily dalok és sorok : Hallék zúgni dar-
vat — Röptébe fenn —, ahol bő
szóval is csak ki van mondvá a dar-
vak repülése, szárnycsapásuk nem ér
el sem a költő szívéig, sem hozzánk.
Petőfi szépnek és képnek látja, jel-
lemző vonásukban, amint ék alak-
ban szállanak. Nála ez kész alföldi
tájkép.» «Dala csak addig tart, míg
a sóhajtás, a pillanathoz hasonlók,
mikor a virág kicsattan.» «Holt tár-
gyak életre kapnak, ha ő rájuk pil-
lant.» «Összes verseinek csak egy
alanya van: *én*, az ige nála szinte
csak jelen időben él, amit mond,
tisztá valóság, jelzője alig van, a
ha és *mint* mankóit elhajtja.» «Amint
Burnsról mondta Carlyle : dalai már
az anyanyelv egy része. Nincs óra,
hogy verseiben ne lapozna kéz, hogy
dala ne zengene valahol e hazában.
Benne reszket a levegőben, írástudat-
lan emberek szívében leszáll a földbe.
És ha majd Magyarországnak a fel-
támadás harsonái szólnak : abból az
ő riadóí fognak kihallatszani.»

Ez a néhány idézet, mely a maga
helyén még jobban hat, talán ad
némi fogalmat az egésze, mely
telides-tele van ilyen szépségekkel.
Az elmésségeket szívesen hasonlítják
a sziporkázó és ragyogó röppentyűk-

höz, melyek egy pillanatig gyönyör-
ködtetnek és kápráztatnak, azután
elmulnak. Ezek nem ilyenek, mert
mélyre és messze világítanak és
fényük maradandó.

Voinovich kis könyvét mindenki-
nek el kell olvasnia, aki Petőfit
szereti.

Szinnyei Ferenc.

Németh László; Bűn. (Franklin-
Társulat kiadása.)

1. Lajos, ez a lógókezű és nagy-
tenyerű parasztleány elindul Pestre
a falujából. Építkezésnél akar mun-
kát kapni, esetlenül teng-leng a vá-
rosban, piaci szatyorral lép meg, al-
kalmi élőködővel találkozik, cseléd-
leány nővere csempészi neki az ételt.
Hosszú, nehézkes lépteivel fölméri a
várost, hatalmas távolságokat gyalog-
ol, barlangokban húzódik meg és
hirtelen keresményéből vesz egy
wekkert, mely úgy ketyeg a barlang-
jában, mint egy jobb és polgárabb
jövő előhírnöke. Később nővere révén
révbe jut, munkát kap egy rózsá-
dombi villa építésénél és ekkor már
tudja a pesti érvényesülőkiskatáját.
A cél : az épülő villába, afféle
házmester-kertész-mindenesnek be-
jutni. Az eszközök : megközelíteni az
úrnőt, szolgálatára lenni, bizalmába
férközni. A regény tulajdonképpen
itt kezdődik, az épülő háznál, melyet
indulatok tömege mos és számítások
serege vesz körül. Célok, intrikák,
apró sikerek és kis visszazuhanások
kavarognak a malterzagú épület-
csonk mellett. Az úrnő a leányaira
gondol, az úr nem akar úr lenni ebben
a villában, a kőműves Lajos nővérét
akarja, a kőműves felesége Lajos nő-
vérét akarja elveszíteni, Lajos pedig
egy urakra spekuláló kisasszony-
szolgálót igyekszik megközelíteni gyá-
moltalan vágyaival. De legfőképpen
kuckót akar szerezni az épülő villa
mellett, hogy ott meghúzhassa magát
a wekkerrel együtt. Sikerül az úrnő

bizalmába férkőznie és amíg az úr távol van, amíg a házzal bajok vannak, amíg a villa még csak malter és mészszagú falak összessége, Lajosnak jól megy a dolga. De ahogyan a villa épül, úgy veszt Lajos az eredményeiből és a reményeiből. Minél szebb lesz a villa, annál nagyobb lesz a szakadék, az úrnő, az úrnő szőke háztartásbelije és Lajos között. Végül kikopik mindemből és mire a házban felgyulladnak a fényes villanyok, kivettetik a külső sötétségre, kívülről gyanakodva figyel, mint acsarkodik ellene minden, hogy el kelljen mennie a villa biztonságából. Végül nővére halálhírére nekiindul, szegényen, ahogy jött és útján az első hópelyhek kísérik.

2. Megérkezése és elindulása között tulajdonképpen nem történik sok ezzel a vöröskezű és gyámoltalan Lajossal, a szó közönséges értelmében. Csak éppen érintkezésbe kerül a felső világgal, az urak világával és az urak között is különös úrnak, dr. Horvátnak, a házépítő asszony férjének a világával. Addig, amíg Lajosról magáról, az úrnőről, a háztartásbeliről, a kőművesekről, az elesőemberről, a piaci tolvajlásról és a szomszéd villa házmesteréről van szó, az íróban csak a regényíró Németh László jelentkezik. De abban a pillanatban, hogy az «úr» megjelenik a színen, helyet kap az essay-ista Németh László is és szó kerül népfőiskoláról, parasztlegény-művelésről. Azokról a témákról is, melyekről az író eddig tanulmányformában írt és nem regényalak száján át beszélt. Hallatlanul izgalmas és érdekes, ahogyan a parasztharát úr és a parasztlegény világa összekerül a regényben. A parasztlegény a vele együtt a kertben dolgozó úrban természetesen nem a demokratikus hajlandóságot fedezi fel, hanem azt, hogy így akarja minél előbb kitúrni biztos kis búvóhelyéről. Az úr a parasztlegényben a muskátlis

házmesterlakásért való vágy mellé szeretné a könyvolvasás iránti vágyat is felfedezni. A kétfajta ember érintkezése tele van tragikus félreértésekkel. Elfojtott feszültséggel a parasztlegény és félszeg szeretettel az úr részéről. Javíthatatlanul két malomban örölnek ketten és abban, hogy ez a regény magja, válik a Bűn egészen különleges és egészen új regénnyé. A rétegek találkozásáról írott regénynek nevezhetjük, az osztálykülönbség regényének, a társadalmi feszültség és a társadalmi szakadékok regényének. Németh László minderről minden póz nélkül beszél, a regényben emberek, élő és szavaikat nem társadalomlélektani elvek szerint irányító emberek kerülnek össze. De minden ilyen ember egyben társadalmi tünet, jellemző egyéniség, típus. És itt tett szinte csodát Németh László regényíró művészete. Kevésbé tehetséges író ilyen témánál, melyben hősi szerepet játszik a társadalom, kétségtelenül essay-ista hangba csúszott volna át, viszont Németh Lászlónak sikerül még a regény szinte tanulmányba illő részlettémáit is regényírói eszközökkel megjelenítenie, anélkül, hogy hangja egy pillanatnyilag is megingana. Alakjainak minden mozdulata és minden szava mögött ott érezni a háttér szövevényes kapcsolatából, nem egyéni, hanem közösségi élményekből, egyes rétegek ítéleteiből és előítéleteiből. A regény szereplői egyének, de e szereplők mozgatói társadalmi erők, és a regény éppen olyan bonyolult, mint a magyar társadalom.

3. E bonyolult témafölvetésből következik, hogy a regény maga is bonyolult. Lehetne azt az aggályt felhozni ellene, hogy túlságosan szövevényes, túlságosan dús, hogy olyan mint egy indákkal át meg átfont bokor. Kissé irodalmiatlan ez az aggály, mert a regény jóságát szinte attól teszi függővé, hogy vérszegénye-

a cselekménye, elég kevés-e az író mondanivalója? Németh László regényét viszont éppen ez a burjánzó bőség, ez a gazdag témapocskolás teszi különösen értékessé. Mai irodalmunkban szokássá vált minden novellából a szép stílus segítségével regényt eszközölni és a kritikus ilyenkor boldogan állapítja meg, hogy mennyire «harmonikus» az ilyen kevésmondanivalójú regény. E szűklélegzetű irodalomban különösen nagy öröm ennek a regénynek ez a gátlátalan téma- és részlethalmozása. Abból, amit Németh László ebbe a regénybe belezsúfolt, más írók tíz kisebb-nagyobb regényt írtak volna, valószínűen harmonikusabbat, de minden bizonnyal szegényebbet is. Németh László könyve dús, mondani-
valókban és remekművű részletekben gazdag regény és aligha fontos, hogy az író kevés gondot fordított ennek a gazdagságnak a rendezésére. Hangja merőben új és idegen más regényeink hangjától, de idegen az író első regényének, a Gyász-nak a hangjától is. Egyes részletei pedig, különösen a regény második felében olyan mélyek és megjelenítő erőben olyan gazdagok, mint csak ritka remekművek a magyar irodalomban.

Szabó Zoltán.

Gyergyai Albert: A mai francia regény. (Franklin-Társulat.)

Joggal mondja e könyv fedőlapja Szegő Albertet, ki egy régi magyar tündérmese verselőjének, Gyergyai Albertnek nevét választotta írói álnévül, «az új francia irodalom legjobb ismerőjének». Bizonyos, hogy egyetlen európai nemzet újabb irodalmának nincs nálunk még egy olyan szerelmese, mint ő a franciának. Olvassa, élvezi, fordítja, népszerűsíti, benne él egész lelkével. Elvárásolta hallatlan életereje, termékenysége, meg-megújuló kifejezőképessége és főleg a benne rejlő művészi problema-

tika bonyolultsága, merész újszerűsége.

Ez a könyv különben Gyergyai első nagyobb igényű kritikai műve: eddig csak a Nyugatba írta sorjával lelkes és mindig helyes rezgésű elemzéseit.

A tanulságok levonása csakugyan sikerült is Gyergyainak, mert kötete megbízható és szinte teljes képet nyújt a mai francia irodalom uralkodó műfajáról. Objektív, nyugodt stílusa megfelel nagy olvasottságának. Eredetieskedéssel nincs mit lepleznie, hiszen nemcsak az irodalomban, hanem a modern francia kritikában is otthon van. Különösen érezhető rajta a Nouvelle Revue Française csoportjának kiválasztási szelleme, ami annyit jelent, hogy izlése világnézetileg közömbös, de a műformában szüntelen újat kereső és nagyot akaró irodalom felé húzza, bár a könyv minden jelentékenyebb írónak igyekszik megfelelő helyet biztosítani az irodalmi élet elemzése folyamán. A régibb írók közül Gyergyait Zola melegíti fel, Stendhal és Flaubert *Éducation sentimentale*-ja is fel-fellendíti mondatait, a maiak közül Mauriac, Malraux, Proust és mindenek fölött Gide. A könyvet a franciás *conclusion* helyett is két líriko-kritikai akkord zárja, mely Gide *Faux-monnayeurs*-jének és Proust nagy regényének dicséretét zengi.

Itt szállok kissé perbe vele. Tudom Gide mit jelent a modern francia szellemi élet történetében; tudom, hogy generációkat igazított példája. Tehát meg *kell* mondanunk, mi a jelentősége, ha a magyar közönségnek beszélünk róla. De ha elismerjük is Gide formai tehetségét, nem tudunk benne mást látni, mint annak a háború előtti dilettáns-generációnak folytatóját, melyről Gyergyai jó tájékoztatót nyújt bevezető fejezetében. Gide maga az igazi «faux-monnayeur», aki formailag tökéletest is

csak mintegy példaképen teremt s az ő híres pillanatnyi «őszintesége» maga az őszinteséghiány, mert hiszen az önmagát kitűnően fegyelmezni tudó író csak «sous bénéfice d'inventaire» őszinte, mert tudja, hogy a következő percben már nem fog hinni korábbi életében. Ez az idegbajos jól szituált burzsoá, ki nemi eltévelyedéseit oly cinikusan tárja a közönség elé, diletáns volt akkor is, mikor Corydonsága bábujából kibújva egyszerre lelkes kommunistának vallotta magát.

Hírhedt könyve, a «Retour de l'U. R. S. S.», mely nem a kommunizmustól, hanem csak Sztalintól való elfordulását jelenti, elképesztő naivságról tesz tanúságot: Moszkvába kellett mennie, hogy olyan dolgokat tudjon meg a szovjetparadicsomról, amiket minden gyerek tud nálunk. Rousseau társas idilljét kereső lelke elzékenyül, mikor a népi játékokat szemléli a moszkvai kertakolban, de elborzad, mikor látnia kell, hogy az emberek merik nem kimondani véleményüket egy népgyűlésen, ahol lelkesen szónokol a vörös spanyolokért és a poharát emeli többek között a «magyarországi politikai foglyokra». (Már Romain Rolland is halotta egyik regényében, 1932-ben, amint «a magyar és balkáni börtönök falai elfojtják a megkínzottak jajveszékélését»! *L'âme enchantée* IV, 1, 369.) De Gide elkedvetlenedését azt hiszem, mégis az a jegyzet magyarázza, ahol részvétellel emlékszik meg a hozzá hasonlóan beteg oroszokat sujtó kényszer-munkáról!

De mi köze mindennek regényeihez? E mellett lehet Gide a mai francia regény legmagasabb pontja is. De éppen ez az, amit kétségbe merék vonni még a francia elit-kritikával szemben is, melyet bizonyára erősen enyűgöz Gide különös életének varázsa és akik opusát egybe látják az íróval, mint ahogy ő is együtt adja önmagát és írói vajadását a Gyergyai

könyvének fináléjában felmagasztosított «Pénzhamisítók»-ban. Nem mondom, hogy mindabban nem volna valami igazság, amit Gyergyai itt mond, de hogy Stendhal óta ne volna ennél «Frissitőbb, zeneibb, gondolatébresztőbb olvasmány», hogy «ellenállhatatlan ritmus» . . . egyetlen allegroba olvasztja az egészet», abban nehéz volna vele egyetérteni. Én inkább azt mondanám, hogy lehangolóbb, prózaiasabb olvasmányt nehezen lehetne találni magának Gide-nek opusában is s csak a túlzottan intellektuális érdeklődés láthatja ebben a kínos műben a széles távlatú remeket. Csak a *kritikus* számára megbecsülhetetlen kincs ez a kissé pirandellói stílusban írói önvallomással kevert formátlan elemzés-halmazat s ha Barrésnél mérőjra Gyergyai az író-histrion állandó szereplését, talán jogosan tehetne félre valamit ebből az antipatiából, Lafcadio-Corydon-Édouard-A. Walter számára is, aki az exhibicionisták sajátlagos gyönyörűségével tálalja fel mindazt, ami nem az olvasó, hanem a házi orvos elé tartozik. (Erről jut eszembe, hogy Gyergyai könyvéből hiányzik egy-két lap a mai francia regény morális illetve amorális jellegéről).

Kritikusok között «de gustibus est disputandum» és mégis örülök, ha egyébként Gyergyai ítéleteiben, szelékciójában osztozhatok. (Tharaudék klasszikus prózája és iróniája iránt nincs érzeke). De ebben a könyvben nem is annyira ítéletekről van szó, hanem arról a sokkal nehezebb munkáról, hogy segítségével modern regénytermelés korszakában felismerjük az összefüggéseket. Kitűnően érzeti Gyergyai a háború utáni irodalom életszerűségét, szellemi forrásait, nagyvonalúságra törekvését, költőiségét. Kapunk tőle bepillantást az irodalom társadalmi rétegződésébe, az író, a kiadás és a közönség válságos viszonyaiba, halljuk a különféle

véleményeket a francia regény kríziséről. A divatos témák és regényfajták kitűnő elemzése után néhány maradandó regényalak révén ismerkedünk meg a legjobb művekkel és végül, a harmadik rétegnek nevezett csoportban a legkiválóbbakkal: itt Martin du Gard, Ramuz, Giraudoux, Mauriac, Malraux és a két legnagyobbnak jelzett Gide és Proust jellemzése zárja a kötetet.

Egészen eredetinek érzem a bevezető részt: a multtal való számonvetést, amelyet igen helyesen abból a szempontból tárgyal Gyergyai, mi él a multból a ma irodalmában. A régibb kor ábrázolása szükségszerűen elnagyolt: Candide-től Balzac-Stendhal-Flaubert hőseihez nem vezet volna; Candide absztrakció, ezek meg élő alakok. Nehezen hiszek abban is, hogy a francia alkotóléleknek elválaszthatóan kettős arca van: a regényes, misztikus, bonyodalmas, mely a kereszteshadjáratokat, a katedrálisokat, a hősi regényeket is Pascal hozta volna létre, mivel szemben a valóságérzéknek köszönhető Balzac, Manet, Cézanne és a francia polgárosulás. A katedrálisokon megvan a valóságérzék is, viszont a bonyodalmas nem zárja ki a valóságérzékét; csak Chrétien de Troie regényeire gondoljunk! Be van bizonyítva, hogy ugyanaz a közönség hallgatta a hősi énekeket és az obscén fabliaukat.

De igazságtalan volnék, ha Gyergyai okos és széles látókörű könyvével a régiség irodalomtörténeti szemléletét szegezném szembe. A régiből igen helyesen csak annyit villant meg, amennyire szükség van s minél jobban közeledünk a mai korhoz, annál inkább sűrűsödik mondanivalója.

Különös érdemének tudhatjuk be világos, homályosságot mindig kerülő nyelvét; itt nem csábította sok francia kritikus példája! (De miért használnál kétszer is francia futurum histo-

ricomot? A 32. és 38. lapon.) A magyar közönség csakugyan azt kapta itt meg, amit ígértek neki: pontos és megbízható vezetőt a mai bőven buzgó francia regénytermelés tömkelegében.

Eckhardt Sándor.

Dr. Mester János: Az olasz nevelés a XIX. és XX. században. (1936. Budapest. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.)

Nevelési irányzatok szabják meg egy nemzet jövőjét — írja dr. Mester János professzor félezer oldalas tudományos munkája bevezető soraiban.

A történelem még sohasem mutatott fel olyan óriási pedagógiai kísérleteket, mint az elmúlt húsz esztendő alatt. A Harmadik Birodalom, Szovjetország, Olaszország legújabb történelme, szellemi, gazdasági és politikai revolúciójában (persze evolúciójában is) talán a legátfogóbban, mint egy gigantikus nevelési experimentum fogható fel.

Senki sem vonhatja kétségbe, hogy Mussolini átgyúrta egy nemzet karakterét — de úgy, hogy figyelembe vette annak testi és lelki adottságait. Hogy történt ez a nemzetet átfর্মáló folyamat, milyen történelmi, szellemi adottságok működtek benne közre? Ezt tárja fel dr. Mester János úttörő munkája.

Mert a kiváló szaktudós műve nemcsak elméleti, nem csupán a XIX. és XX. század olasz nevelési rendszereinek összefoglalását adja, az új olasz tanügyi reformok felkarolását — hanem ezeken keresztül lényeges ismertetését annak: hogyan formálódott ki a fasiszta Olaszország néhány zseniális pedagógus hatása következtében.

Az, aki a nagy olasz nemzetnevelési kísérlet és eredmény kifelé merev, s zárt politikai formákat mutató világába be akar hatolni, előbb olvassa el dr. Mester kitűnően megírt kultúr-

diagrammját. A kutató tudós nemcsak a magyar neveléstan és történelmi irodalomnak tett művével nagy szolgálatokat: hanem új irányokat mutat meg, az igazi nemzetnevelés útjait.

Beszélhetünk-e külön olasz nevelésről, s a fogalom keretét tágítva: külön olasz nemzeti nevelésről? Van-e «francia pedagógia», különálló «német kultúra-átszarmaztatás», angol «karakter-fejlesztés»? És milyen nevelési áramlatok és irányok hatása alatt áll a magyar?

Előszavában emeli ki a szerző, mennyire kívánatos volna, hogy termékenyítő olasz hatások is érvényesüljenek a magyar szellemi életben. Mert az állandó és kizárólagos német befolyásnak úgyszólván rabjai letünk pedagógiai téren is. Százszázalékig helytálló megállapítás: a magyar nevelési irányzatok még ma is a német «formaliztikusan idealista» s ugyanekkor módszereiben, a poroszos «drill» iskolát követik. Külön kihangsúlyozza, hogy történelmünk igazolása szerint az olasz kultúrhatások mindig frissítően, termékenyítően jelentkeztek, anélkül, hogy elnyomták volna önálló szellemi életünket!

Sajnos, még elméleti szakembereink is csak alig ismerik az utolsó két évszázad nagy olasz pedagógus-szellemeit, Olaszország nevelési evolúcióját, pedig az elmúlt kétszáz év alatt játszódtak le Itáliában a legérdekesebb nevelési folyamatok, gyakorlati módszerek, felfedezések. Itt alakultak ki a legnagyobb perspektívákat nyitó iskolák. Valóságos expedíció ez a könyv egy ismeretlen pedagógiai világrészbe.

A szerző a bölcsélet- és neveléstörténet irányainak kifejlődésével magyarázza és világítja meg a fasiszta Olaszország tanügyi reformját. Az ismeret-szarmazást alapul véve: pedagógiai empirizmus, idealizmus és kritikai realizmus gyűjtőfogalmai alatt bon-

colja és ismerteti az olasz nevelési törekvéseket.

Az empirizmus pedagógiai materializmust hirdet, bár nagy gondolkodókat termelt ki (Gabelli, Marchesini, Vidali) megszüntette a hitoktatást, gyenge nivójú egyetemekkel, rossz középiskolákkal árasztotta el Olaszországot. Az elemi iskolákról egyszerűen megfeledezett. Végeredményben az analfabetizmusnak «kedvezett».

Ellenkező végletet képviselt az idealista irányzat. Pedagógiája formalizmusra hajlik. Mégis képviselői közül emelkednek ki az olasz nemzeti eszme nagy nevelő apostolai: Mazzini, Gioberti, Varisco és a modern olasz pedagógia egyik leghatalmasabb alakja, Gentile, az első fasiszta közoktatásügyi miniszter. Munkásságával, nagyvonalúságával, elméleti képzettségével eltörölhetetlenül írta be nevét az európai közoktatásügy történetébe. Dr. Mester kimerítően méltatja érdemeit, ugyanakkor elfogulatlan kritikával mutat rá pantheisztikus irányzatának hibáira. Gentilevel kapcsolatban sorra veszi az új olasz iskola-típusokat, megismerteti a megreformált vizsgarendszerrel.

E vizsgarendszer alapja az a gondolat, hogy az iskola csak tanít és nevel és nem «vizsgáztat». Az igazi és tulajdonképeni vizsgáztatást (államvizsga) az állam végzi el szervezetein keresztül; mert csak az állami szervek tudják azt eldönteni, hogy milyen képességek teszik polgáraikat alkalmassá különböző élethivatások betöltésére. Ez az új rendszer gyökerében átalakította az olasz tanulók szellemét. Az ifjúság most már valóban az életnek tanul és nem az iskolának — iskolakerülés, «trükkök» a tanár ellen, csupán papíredményekre való törekvések: a diák jövőjét veszélyeztetik.

Az olasz nép jellemének a kritikai realizmus pedagógiai irányzata felel

meg a leginkább, ez játszott uralkodó szerepet történelmi élete folyamán, Assisi Szent Ferenctől, da Feltre Vittorinotól egész Don Boscoig. Montessori Mária, az Agazzi-nővérek, XI. Pius enciklikája, Gamelli nagy határkövei ennek az iskolának. Ez az irány volt lelki fundamentuma az olasz megújulásnak.

Dr. Mester János hézagpótló műve nemcsak a szakkörök érdeklődésére és elismerésére tarthat igényt. Kitűnően megrajzolt, érdekesen megírt tudományos alapossággal körvonalazott keresztmetszetét adja az új Olaszországnak. Még a laikus is bátran elolvashatja. *Kolozs Pál.*

Ortutay Gyula: *Magyar Népismeret. Bp. 1937. M. Szemle Társ.* (Kincstár 9. sz.) 80. l.

Bármily büszkeséggel tekintünk is a magyar néprajz kutató munkájának eddigi eredményeit, be kell vallanunk, hogy az a néplélek sokrétűségének megismerésére alig vezetett. Ortutay az első, aki tudatosan jelöli ki hazai irodalmunkban a részlettudományokat felölelő és az azokon túlmenő, maradéktalan népiség kutatás szempontjait. Nemcsak az analízis problémái foglalkoztatják tehát, hanem a szintézisé is. Ennek történeti vonatkozásai (a diachronikus leírás), szerkezeti tulajdonságai és funkció rendszere a *lelkiség* megragadását célozzák, amely végre teljessé és igazzá teheti a magyar nép megismerését. Főlösképpen tartjuk, hogy hosszabban időzünk Ortutay munkájának dícséreténél, mégis jó lesz kiemelni, hogy józan bíráló állásfoglalása mellett — bár töretlen utakat is kell járnia — nem felejt el, hogy az egész nemzethez fordul. Épp ezért örülünk, hogy ezt a világos, és lelkiismeretes munkára serkentő kis könyvet a Magyar Szemle Társaság besorozva Kincstárába mindenki számára megszerezhetővé tette.

A városi embernek époly elsőrangú kalauza Ortutay könyvecskéje, mint amilyen fontos a vidék, a falu vezetőinek.

Dr. Clauser Mihály.

Vörösmarty és Csokonai legszebb költeményei. Somló Béla könyvkiadó, Budapest, 1935.

Két csinos kiállítású könyv, egy narancs- és egy citromsárga, a magyar költészet két nagyságát hozza közelebb a mai olvasóközönséghez válogatott költeményeiken keresztül. A két költő Vörösmarty Mihály és Csokonai Vitéz Mihály. Mindkét kötetet Kosztolányi Dezső vezeti be előszóval, rövid méltatását adva a költőknek, a késő költőutód meglátásain és megérzésein keresztül. Úgy Vörösmartynál, mint Csokonainál a költemények kiválogatása igen szerencsés: egységes költői képet adnak még olyan hatalmas skálájú poétánál is, mint amilyen Vörösmarty Mihály volt. Így például a Vörösmarty-kötetben éppen úgy megismerjük «a nagy ihlet» költőjét, mint a könnyed, lírai költemények dalnokát, az elbeszélőt éppen úgy, mint a filozófust, sőt még zsánerképeiből is kapunk izelítőt. Hangsúlyozzuk ismét, hogy a nem teljes Vörösmarty nincs a költő megismerésének hátrányára, a jellegzetes versek az igaz és a teljes költőt mutatják be. Ugyanígy vagyunk a Csokonai kötetrel is, amely szintén szerencsésen adja a magyar rokokó költészetének teljes kivirágzását Csokonai líráján, alkalmi versein, anakreoni dalain és egyes költeményein keresztül. Itt is a hamisítatlan költőt kapjuk, a rokokónak jellegzetes sajátágaival, merész és túlszufolt képeivel, de Csokonai zamatjával, enyhe fintoraival és vaskos szatirikus aláhúásaival. Mind a két kötethez stílszerű **egykori** metszeteket és rajzokat mellékel a kiadó, aki két ízléses kötetrel tette gazdagabbá a magyar könyvpiacot.

G. J.